

GRUNNLOVSJUBILEET
1814-2014

HØSTEN 1814

Forsvaret av Grunnloven

KJÆRE ALLE,

Grunnlovsjubileumsåret går mot slutten, men det gjenstår fortsatt flere viktige arrangementer. Dette lille heftet gir en rask innføring i de historiske begivenhetene høsten 1814.

For Stortinget som institusjon er markeringen av de historiske begivenhetene høsten 1814 spesielt interessante. Det var i oktober 1814 Stortinget for første gang i historien trådte sammen. Oppgaven det første overordentlige stortinget stod overfor var å redde den Grunnloven som var vedtatt på Eidsvoll, og å sikre fortsatt fred ved å gjennomføre forhandlinger med Sverige om unionsinngåelse.

For oss på Stortinget er det to særlig viktige arrangementer denne høsten:

7. oktober, på 200-årsdagen for Stortingets første sammentreden, reiser vi til Folkemuseet for å holde markering i den første stortingssalen. Det vises til egen utsendt invitasjon.

4. november, på 200-årsdagen for Novembergrunnloven og inngåelsen av unionen med Sverige, holdes det et jubileumsmøte her i Stortinget.

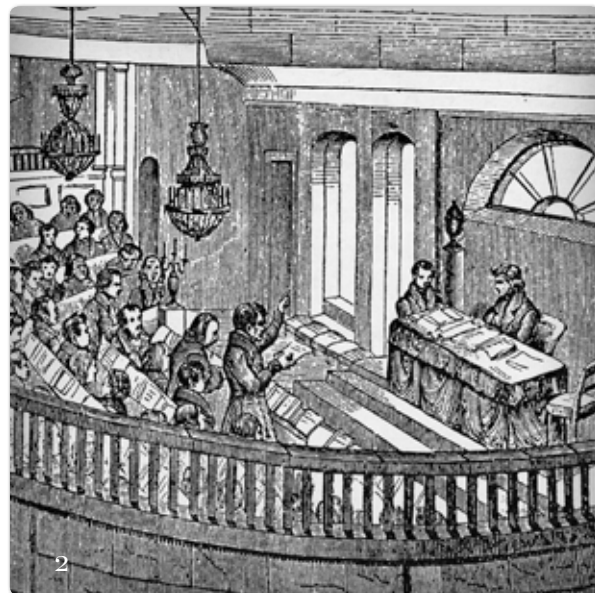
Jeg ønsker alle en hyggelig avslutning på jubileumsåret.

Olemic Thommessen

1

2

3

4

SAMMENDRAG

Stikkordet for andre halvår er forsvaret av den grunnloven som ble vedtatt på Eidsvoll 17. mai 1814. Forsvaret foregikk først med våpen i hånd, under den korte krigen med Sverige fra 26. juli til 14. august 1814. Freden sluttet i en våpenhvileavtale i Moss 14. august. «Mossekonvensjonen», som den kalles, la grunnlaget for at Stortinget ble kalt sammen for første gang i historien for å fortsette kampen for Grunnloven ved forhandlingsbordet.

Stridsviljen og -lysten var fortsatt betydelig på både norsk og svensk side. Likevel førte lederne i begge leire en modererende og realpolitisk forankret linje, som gikk ut på å unngå unødvendig og forlenget krig.

Etter valg i september 1814, møttes et ekstraordinært storting 7. oktober 1814. 20. oktober besluttet Stortinget at Norge skulle gå inn i en union med Sverige, men med egen grunnlov. Den ekstraordinære stortingssesjonen varte til 26. november. Høydepunktet kom 4. november, da Stortinget vedtok ny revidert grunnlov og valgte Carl 13. til ny norsk konge. Novembergrunnloven var svært lik Grunnloven av 17. mai, men den inneholdt bestemmelser om at Norge skulle være en selvstendig stat forenet med Sverige under én konge. Grunnloven ble reddet, men den nye kongen, Christian Frederik, måtte abdisere.

For andre gang i 1814 hadde en tapt krig for Norges del endt i grunnlovgivende forsamling og ny grunnlov. Freden i Moss og Stortingets forhandlinger med Sverige i oktober og november 1814 reddet grunnlovsverket fra mai, og sikret Norges fortsatte eksistens som selvstendig stat. Og med det begynnende folkestyret intakt. Dette er blant de mest merkelige trekkene ved hele 1814-historien.

For Stortingets del er markeringer på Folkemuseet 7. oktober og i Stortinget 4. november de viktigste jubileumsarrangementene i høst.

5

HOVEDTEMAER I ANDRE HALVÅR

Jubileumsåret er også i andre halvdel naturlig strukturert etter 1814-kalenderen. Mens den delen av året som ligger bak oss i stor grad hadde utgangspunkt i hendelser og datoer som er noenlunde godt kjent, er sommeren og høsten 1814 – og den dramatiske historien som utspant seg da – i høyere grad glemt av andre enn det spesielt historieinteresserte publikum.

Samtidig er denne delen av 1814-historien av en slik karakter at den er minst like velegnet for aktualisering og som utgangspunkt for diskusjon av dagsaktuelle temaer, som det vårens jubileumsprogram var.

Mens Danmark var en viktig og naturlig nordisk referanse i vår, er historien om sommeren og høsten 1814 i høy grad en svensk-norsk historie, der norske eliter på den ene siden og Carl Johan på den andre var hovedaktørene.

Overordnet handler det om minst tre store temaer:

- *Krig og fred.* Spenningen mellom heroisme og moderasjon, mellom realpolitikk og nasjonal ære og offervilje.
- *Stortingets inntreden som aktør i den nasjonale historien,* ved det overordentlige storting fra 7. oktober 1814.
- *Nasjonal selvstendighet og union,* med inngåelsen av unionen mellom Norge og Sverige 4. november 1814.

1814-HISTORIEN. ANDRE HALVDEL I HOVEDTREKK

Året 1814 kan naturlig deles i to. Andre halvdel handler om forsvaret av den selvstendigheten som ble oppnådd etter Kjølfreden, og fremfor alt om å redde den grunnloven som ble vedtatt på Eidsvoll 17. mai 1814.

Med de store arrangementene på Stortinget, Eidsvoll og i København i mai, avrundet vi første del av grunnlovsjubileumsåret. Her feiret vi den liberale 17. mai-grunnloven som et gjennombrudd for det moderne Norge og starten på utviklingen av det norske folkestyret.

Den politiske historien i 1814 kan deles i to akter: krig og våpenhvile i juli–august 1814 og forhandlinger og unionsinngåelse i oktober–november.

Det norske hovedmålet etter 17. mai 1814 var å beholde full selvstendighet i det konstitusjonelle kongedømmet som var etablert med en ny og liberal grunnlov og Christian Frederik som konge.

Det svenske hovedmålet var å tvinge gjennom en anerkjennelse av Kieltraktaten fra 14. januar 1814. Det ville innebære at Norge både formelt og reelt ble underordnet Sverige i en svensk-norsk union og lagt under den svenske kongen. Det betød en annullering av 17. mai-grunnloven og dermed en inndragning av de liberale rettighetene som var innført med den. I stedet skulle Norge gis en grunnlov, som mest sannsynlig ville ligne på den langt mindre liberale svenske Regeringsformen fra 1809.

Utfallet ble som vi vet et kompromiss. Grunnloven ble reddet, mens kongedømmet og den nasjonale suvereniteten ble avskåret gjennom en løs union med Sverige under én konge fra 4. november 1814,

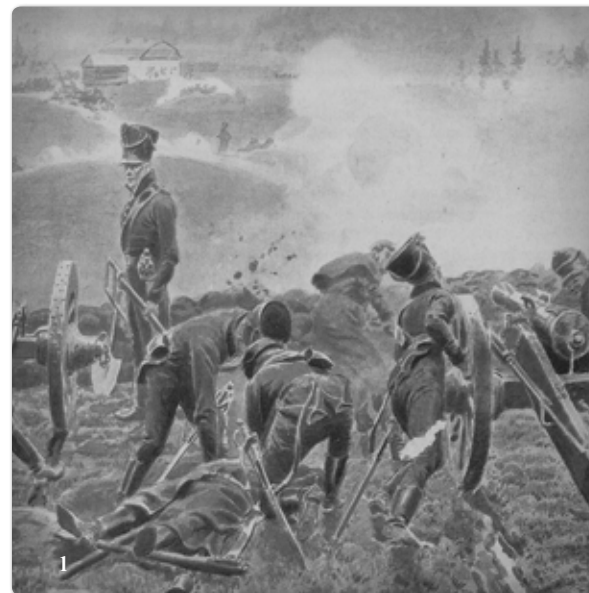
etter at en svært lett revidert norsk grunnlov samme dag ble vedtatt av Stortinget. Det kan argumenteres godt for at dette kompromisset er det virkelige mirakelet i 1814, i den grad en skal holde fast ved «mirakelår»-metaforen.

Siden midten av august 1814 har ingen nordiske land grepet til våpen mot hverandre.

FØRSTE AKT: «KATTEKRIGEN» OG VÅPENHIVLE I MOSS

Det norske og det svenske standpunktet var uforenlige. Det endte med at Sverige under Carl Johan – med stormaktens mer eller mindre entusiastiske støtte – satt makt bak kravene ved å gå til angrepskrig mot Norge natten mellom 26. og 27. juli 1814. For de ledende på begge sider var det aldri noen tvil om hvordan utfallet av krigen ville bli, selv om de norske styrkene vant enkelte trefninger og slag. Krigen ble preget av tilbakeholdenhet fra både svensk og norsk side. Derfor kunne krigen fort komme til å bli langvarig.

Etter knapt to ukers krigføring i Østfold og noe i områdene rundt Kongsvinger i Hedmark, presenterte Carl Johan et meget overraskende fredstilbud. Det nye var innholdet i løsningsforslaget hans. Carl Johan hadde helt fra starten lovet både grunnlov og ettergivenesshet. Han hadde likevel insistert på at Kieltraktaten fra januar skulle ligge til grunn og at den norske 17. mai-grunnloven var ulovlig. Christian Frederik ble heller aldri anerkjent som konge fra svensk side. En uke inn i august tilbød Carl Johan plutselig å akseptere bevaring av grunnloven fra mai i bytte mot at Christian Frederik abdiserte og forlot landet. Fredstilbudet ble akseptert av Christian Frederik og noe motstrebende av hans regjering i et statsråd på Spydeberg prestegård 8. august 1814. Dette statsrådet markerer et avgjørende vendepunkt i 1814-historien.

1

2

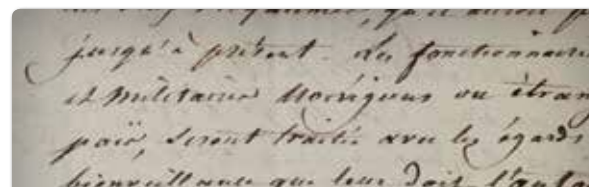
1. Norske soldater ved skansen på Langnes, av Andreas Bloch. Foto: Nasjonalbiblioteket.

2. Mossekonvensjonen av 14. august 1814. Foto: Vidar M. Husby. Stortingsarkivet.

3. Spydeberg Prestegård 1779. (Utsnitt fra) tegning av Jacob Nicolai Wilse.

3

Aksepten av fredsforslaget åpnet for fredsforhandlinger i Moss fra 10. til 14. august. Først mellom Christian Frederik og svenske utsendinger, før en nedbrutt og sliten Christian Frederik den 13. august overlot til de norske statsrådene Jonas Collett og Niels Aall å fullføre forhandlingene. Forhandlingene endte med en fredsavtale – Mossekonvensjonen 14. august 1814.

Mossekonvensjonen er en våpenhvileavtale der Sverige gikk med på å la Norge beholde sin liberale grunnlov. Forutsetningen var at kong Christian Frederik abdiserte og Norge også gikk inn i union med Sverige. Konvensjonen består av to dokumenter. Det ene er en våpenhvileavtale, det andre er en politisk konvensjon om unionsinngåelse.

Krigen gikk med andre ord ganske raskt over i en modererende fase der de to hovedpersonene på begge sider, Carl Johan og Christian Frederik, søkte en forhandlingsløsning. Det var en utvikling som vakte betydelig misnøye på begge sider, men kanskje særlig i Norge.

Mossekonvensjonen, som ble godkjent av Carl Johan i Fredrikstad 15. august 1814, førte til at kamphandlingene opphørte og at svenske styrker besatt grensefestningene. En endelig milepæl var overgivelsen av den ubeseirede Fredriksten festning i Fredrikshald (Halden) 16. august.

Jubileumsarrangementer knyttet til første akt:

Disse er allerede bak oss, med bred deltagelse fra Stortinget. De viktigste har vært markeringene i Spydeberg 8. og 14. august, Moss 14. august, Fredrikstad 15. august, Fredriksten og Morokulien, begge 16. august. I tillegg har det særlig i Hedmark og Østfold vært en lang rekke lokale historiske spill til minne om slag, politiske hendelser og fredsavtalene og andre arrangementer.

1. Hovedbygningen på Moss jernverk etter tegning av John William Edy, 1800. Foto: Nasjonalbiblioteket. Stortingsarkivet.

2. Carl Johan av Fredric Westin. Foto: Sandberg. Nationalmuseum, Stockholm.

3. Christian Frederik av Johan Ludvig Lund, 1813. Foto: Eidsvoll 1814.

ANDRE AKT: DET OVERORDENTLIGE STORTINGET, NY GRUNNLOV OG SVENSK-NORSK UNION

Våpenhvileavtalen satt en tidsfrist. Stortinget skulle samles innen utgangen av september, eller senest i begynnelsen av oktober. Da skulle Christian Frederik formelt abdisere. I mellomtiden skulle landet styres av den norske regjeringen, konkret av Jonas Collett, Niels Aall, Marcus Gjøe Rosenkrantz og Mathias Otto Leth Sommerhielm. Sommerhielm var imidlertid syk mye av tiden. I praksis ble derfor Norge fra august styrt av en tremannskomiteé fra regjeringen bestående av Collett, Aall og Rosenkrantz.

Våpenhvilen utløp 21. oktober. Dersom det ikke innen den tid var fattet vedtak om å gå i union med Sverige på de vilkårene som var fastsatt i Mossekonvensjonen, ville krigen fortsette.

På vei mot grunnlovsrevisjon under press

Regjeringens viktigste oppgave fra august til begynnelsen av oktober var, ved siden av å sørge for valg til det ekstraordinære stortinget, å forberede unionsforhandlingene med Sverige. Det foregikk under press fra flere kanter.

For det første var det betydelig folkelig – i bred forstand – motstand mot fredsavtalen i Moss. Særlig i de delene av landet som ikke hadde opplevd krigshandlinger, var kamplysten stor. Det ble etter hvert etablert en dolkestøtlegende som gikk ut på at Christian Frederik og enkelte av hans nærmeste hadde forrådt Norges frihetssak ved å gi seg for lett. Denne fortolkningen har satt varige spor i norsk historieskriving, helt opp mot i dag.

Enkelte steder, som i Bergen, var det oppløp og det ble ført en

kraftig patriotisk krigsretorikk. Som gruppe utmerket mange prester seg som særlig krigs- og offervillige. Blant dem biskopen i Bergen, Johan Nordahl Brun. Det samme gjaldt noen offiserer. Fra enkelte kanter av landet, som Trondheim, kom det bud om at lokalbefolkningen var villig til å stille skytterlag til krigsinnsats. Dette var synspunkter som også ble delt av enkelte av representantene som etter hvert kom til å møte på stortinget i oktober.

For det andre presset svenske utsendinger på for å igangsette – eller i hvert fall forberede – forhandlinger allerede før stortinget var samlet. Det svenske målet var å presse gjennom innrømmelser – også innrømmelser som til en viss grad ville innebære at en gikk tilbake på løfter gitt i Moss. Den norske regjeringen motsto alle slike forsøk. Fra svensk side var det et ønske og et mål å få valgt Carl 13. til norsk konge før den reviderte grunnloven ble vedtatt, for å gi den svenske (og snart norske) kongen innflytelse over grunnloven. Det var dette de norske forhandlerne motarbeidet ved å insistere på Stortinget som grunnlovgivende forsamling, og at grunnloven måtte vedtas før konge kunne velges. Akkurat som på Eidsvoll i mai.

Det svenske presset ble, for det tredje, opprettholdt ved at svenske væpnede styrker okkuperte store deler av Østfold. Carl Johan selv oppholdt seg det meste av høsten i Fredrikshald (Halden). Det var dermed både et politisk/diplomatisk og et militært press mot norske myndigheter høsten 1814, selv om blokaden ble opphevet for å bedre matvaresituasjonen.

Det var under disse forholdene Stortinget for første gang i norsk historie samlet seg, til det ekstraordinære stortinget fra 7. oktober 1814.

1. Herman Wedel Jarlsberg av Fredric Westin, 1825. Privat eie.

2. Wilhelm F. K. Christie, ca. 1820, ukjent kunstner. Bergen Museum.

3. Gustaf af Wetterstedt. Maleri av ukjent kunstner. Privat eie. Foto: Nationalmuseum, Stockholm.

Det ekstraordinære (overordentlige) stortinget 7. oktober–4. november 1814

Stortinget trådte sammen i Christiania 7. oktober og hadde første møte 8. oktober. Det ekstraordinære stortinget hadde tre oppgaver å løse, i henhold til Mossekonvensjonen. For det første måtte det ta stilling til – i praksis vedta – en union mellom Norge og Sverige under en konge. For det andre måtte det gjennomføre en revisjon av Grunnloven slik at den var forenlig med den nye unionen. For det tredje måtte det velge ny konge, konkret den svenske kong Carl 13., som var det som skapte kongefellesskapet med Sverige og dermed den løse svensk-norske unionen.

Alt dette var spørsmål det stod strid om. Dessuten var det ikke minst av stor betydning hvilken rekkefølge disse vedtakene ble gjort i. Det avgjørende fra norsk side var at Grunnloven var ferdig revidert og vedtatt før kongen ble valgt, slik at også novembergrunnloven var en grunnlov gitt av det norske folk ved en norsk grunnlovgivende forsamling, uten medvirkning fra kongen. Det var med andre ord den samme rekkefølgen som hadde vært fulgt på Eidsvoll – også da for å sikre at det var folket som valgte kongen med hjemmel i Grunnloven, ikke kongen som skjenket folket en grunnlov.

Som nevnt foregikk forhandlingene og Stortingets sesjon under betydelig press fra flere kanter. Det var også slik at en hel del av de møtende representantene var sterke motstandere av unionen med Sverige og freden i Moss. Samtidig var det slik at møtet med hovedstaden virket modererende på mange. Det stod om freden og om nasjonens fremtid, og realpolitikken fikk etter hvert grepet om de fleste.

Perioden fra 7. oktober og frem til våpenhvilen utløp 21. oktober ble derfor en hektisk periode. Den som – med god grunn – har fått

mye av æren for at det lyktes å løse både stortingsforhandlingene og forhandlingene med Sverige i havn, er stortingspresident Wilhelm Friman Koren Christie. Så sent som dagen før fristen gikk ut, 20. oktober, lyktes det å få til et vedtak.

Under Christies ledelse ble det besluttet å gå inn i union med Sverige under én konge, men også at det formelle valget av konge først skulle skje etter at grunnlovsrevisjonen var ferdig. Unionsinngåelsen ble vedtatt med 74 mot 5 stemmer. De fem som stemte mot var fire representanter fra Bergen, blant dem stortingspresident Christie og Niels Dahl fra Gulen, som alle møtte med bundet mandat fra velgerne.

Før kongevalg og unionsinngåelse kunne skje måtte det gjennomføres forhandlinger med de svenske utsendingene. Den svenske delegasjonen hadde allerede 13. oktober levert et omfattende grunnlovsforslag. Det svenske forslaget ble behandlet av en nimannskommité under ledelse av Niels Treschow, som 24. oktober la frem sin innstilling. På bakgrunn av disse dokumentene gikk det samlede Stortinget gjennom Grunnloven fra 26. oktober til 4. november, og vedtok det minimumet av endringer som de mente var nødvendige for å tilpasse seg den nye situasjonen.

I praksis betyr dette at praktisk talt alle svenske forslag ble avvist. Resultatet var den grunnloven som ble vedtatt 4. november 1814. Den grunnloven var endret for å gi rom for unionen med Sverige, men hadde også fått tilført enkelte bestemmelser som la enda sterkere begrensinger på kongens makt enn det Grunnloven av 17. mai hadde gjort. Det gjaldt særlig bruken av militære midler. Det ble blant annet innført begrensninger i kongens adgang til å benytte norske militære styrker utenfor Norges grenser, også som ledd i et eventuelt forsvar av Sverige.

De gode norske forhandlingsresultatene gjenspeiler naturligvis godt politisk håndverk fra stortingspresident Christie og andre på norsk side. Samtidig var det i like høy grad et resultat av Carl Johans moderate linje. Det var mange i Sverige som ønsket å gå hardt ut mot Norge. Carl Johans moderate linje ble også den utført under press og motstand fra blant andre kong Carl 13. og andre grupper i den svenske militære og politiske eliten. For Carl Johan var det viktigst å sikre unionen og freden i Norden. Han regnet nok med at han kunne hamle opp med den norske Grunnloven siden. De første årene etter at han ble konge i 1818 var da også preget av (mislykkede) forsøk på å endre Grunnloven.

Med 4. november-grunnloven og det påfølgende valget av Carl 13. til norsk konge, var også unionen mellom Norge og Sverige et faktum.

Christian Frederiks abdikasjon

En forutsetning for unionsinngåelsen var at kong Christian Frederik abdiserte. I praksis hadde han ikke utøvet noen kongsgjerning siden august i Moss, og hadde siden den tid trukket seg tilbake til kongsgården på Ladegårdsøen (Bygdøy). Han var helsemessig svekket og merket av påkjenningene fra våren og sommeren. Da Stortinget åpnet 7. oktober var han ikke i stand til å møte opp.

Den formelle abdikasjonen kom 10. oktober, da en delegasjon på 25 stortingsrepresentanter møtte kongen på Bygdøy for å ta imot abdikasjonen og ta farvel. I det som gjerne beskrives som en følelsesladet og tårevåt seanse, ble kongen takket for sin innsats for Norge.

Samtidig stod et siste slag om Norges fremtidige trone, da kongen i utgangspunktet forsøkte å unngå å si fra seg Norges trone på vegne av sine etterkommere. Stortingsdelegasjonen presset ham til å føye til en formulering som også gjorde abdikasjonserklæringen gyldig på vegne av hans etterkommere, og ryddet dermed et

mulig fremtidig konfliktområde av veien. Samtidig var døren med det stengt for en fremtidig dynastisk gjenforening av Norge og Danmark.

Da delegasjonen fra Stortinget hadde mottatt kongens abdikasjon og tatt farvel ble de avløst av Carl Johans utsending Baltzar von Platen, som senere (1827-1829) skulle bli den siste svenske stattholder i Norge. Han informerte den avgåtte kongen om svenske krav og planer for Norge, og skulle også sørge for at Christian Frederik startet hjemreisen så raskt som mulig. 10. oktober 1814 forlot Christian Frederik Christiania for siste gang.

Storingsvalgene høsten 1814

16. august 1814, samme dag som Fredriksten festning som den siste ble overgitt til de svenske styrkene, gikk det ut beskjed om at det ekstraordinære stortinget skulle kalles sammen, og at det skulle holdes valg til dette. Til forskjell fra ved valgene til Riksforsamlingen våren 1814, fantes det på høsten grundige regler for hvordan norske valg skulle gjennomføres. Storingsvalgene foregikk med andre ord i henhold til Grunnloven av 17. mai 1814.

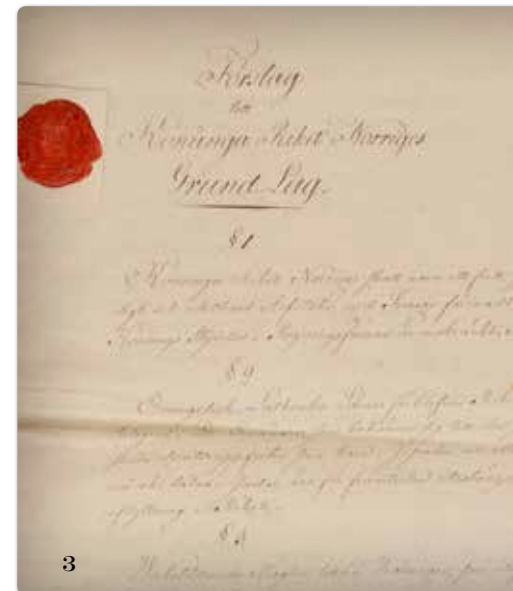
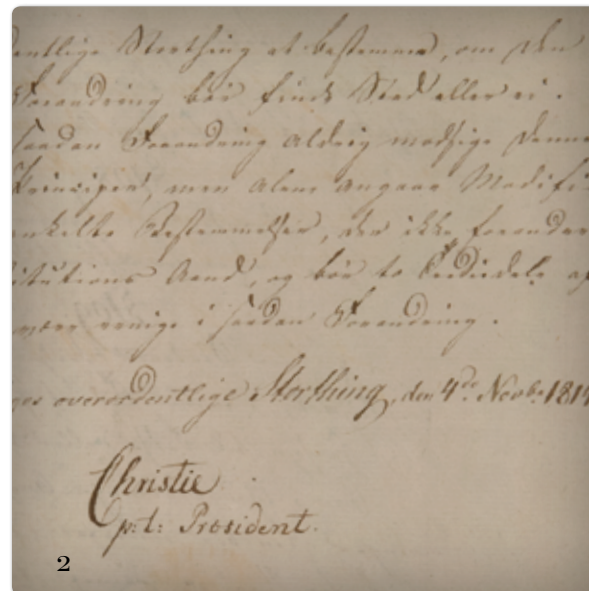
Fortsatt var det indirekte valg, det vil si valg av valgmenn som så valgte stortingsrepresentantene. Grunnloven førte til enkelte andre endringer fra vårens noe mer tilfeldige valgordning. For det første satt Grunnloven stemmerettsalderen til 25 år og valgbarhetsalderen til 30 år. For det andre ble det endringer i valgdistriktene. Den endringen som var mest synlig av disse var at ordningene med særrepresentasjon ble fjernet. På våren hadde det vært bestemt at landdistriktene måtte velge minst én bonde blant sine representanter. Også dette kravet var fjernet, slik at bonderepresentasjonen på Stortinget ble mye lavere enn på Eidsvoll. De militære valgkretsene ble også avskaffet. Det førte til

1. Utsikt fra Ekeberg av Peder Balke. 1829. Oslo Museum.

2. Kongeriket Norges Grunnlov av 4. november 1814. Foto: Vidar M. Husby. Stortingsarkivet.

3. Det svenske forslaget til Norges Grunnlov, bilag 54 til Stortingets forhandlingsprotokoll 1814. Stortingsarkivet.

at den militære representasjonen, som på Eidsvoll hadde vært høy (35 av 112), ble liten (4 av 79). Enkelte mindre byer mistet også status som egen valgkrets og ble slått sammen med nabobyer.

De to nordligste amtene (dagens tre nordligste fylker) rakk heller ikke høsten 1814 å velge og sende representanter. Dermed var ikke Nord-Norge representert ved noen av de to grunnlovgivende forsamlingene i 1814. Valgmennene som kom til Tromsø fra Finnmark i slutten av juli for å velge representanter til Riksforsamlingen ble møtt med nyheten om at Grunnloven var vedtatt på Eidsvoll 17. mai. De fikk samtidig vite at det var bestemt at det første ordinære stortinget skulle møtes i februar 1815. Dermed benyttet de anledningen til å holde valg til det første stortinget i stedet. De tre stortingsmennene som 1. august 1814 ble valgt fra Finnmarkens amt (dagens Troms og Finnmark) til Stortinget i 1815 ble dermed Norges første valgte stortingsmenn: Niels Drejer (Hammerfest), Lorenz Peter Jessen (Senja) og Henrich Larsen Schjerret (Balsfjord). Disse tre kom riktig nok aldri til å møte på Stortinget. Det første ordinære storting møttes først i juli 1815. Da hadde det i mellomtiden vært holdt nye stortingsvalg, hvor ingen av disse tre ble valgt.

Representantene

Det møtte 79 representanter på det ekstraordinære stortinget. De skulle vært 81, men to representanter fra okkuperte Smålenen [Østfold] ble avvist. Representanten fra Fredrikshald [Halden], Wilhelm Hansen, hadde avlagt troskapsed til Sveriges konge under okkupasjonen. Representanten fra Fredrikstad ble også avvist. En grunn til at det møtte færre representanter på Stortinget enn til Riksforsamlingen var at de militære valgkretsene var fjernet. Til forskjell fra det som gjaldt under Riksforsamlingen på Eidsvoll i april-mai, var embetsmennene i klar overvekt. 50

av representantene var embetsmenn, 19 var bønder og 10 var næringsdrivende. Forholdsvise mange av embetsmennene var prester (18). Også på Stortinget utmerket enkelte av disse seg som langt mer krigslystne enn de fleste andre, med hardangerpresten Niels Hertzberg som et ofte nevnt eksempel.

Av disse 79 var selvstendighetsmennene, som det het på Eidsvoll, i klart flertall. Bare omkring 10 representanter var i utgangspunktet positive til unionen. Av disse var bare grev Herman Wedel Jarlsberg igjen blant de ledende unionsvennene fra Eidsvoll. Som vi har sett valgte likevel flertallet til slutt å gå inn for union av realpolitiske hensyn.

Av de 79 stortingsrepresentantene høsten 1814 var det bare 19 som også hadde vært med på Eidsvoll i april-mai. Det hang dels sammen med at selvstendighetspartiet gjorde et så godt valg i september at unionsvennene fra Eidsvoll ikke hadde håp om å bli valgt. Dels skyldtes det også at de stemmerettsreglene som ble vedtatt på Eidsvoll førte til at enkelte av eidsvollsmennene høsten 1814 var for unge til å være valgbare. Likevel var gjennomsnittsalderen på det ekstraordinære stortinget noe lavere enn på Eidsvoll – 40 mot 42 år.

Viktige jubileumsarrangementer knyttet til andre akt.

For Stortingets del er andre akt en viktig del av institusjonens historie. 7. oktober markerer 200-årsdagen for Stortingets aller første møte. Stortinget spilte en helt avgjørende rolle for å redde nasjonens fremtid gjennom de fire ukene i oktober og november 1814.

- 7. oktober markeres 200-årsdagen på Folkemuseet, der den første stortingssalen finnes. Det legges opp til felles avreise for stortingsrepresentantene etter trontaledebatten (evt. i en pause i debatten) kl. 15:00. Det vil bli taler og korte foredrag i den første stortingssalen, før retur til Stortinget. Invitasjon og

informasjon om påmelding til dette kommer.

- 4. november markeres med faglige arrangementer på mange arenaer. I Stortinget blir dagen markert med et eget stortingsmøte og debatt fra kl. 10 til 12.

Novembergrunnloven og unionen – en nasjonal ulykke?

Christian Frederiks retrett og freden i Moss med påfølgende union ble lenge (og blir fortsatt av noen) oppfattet som et beklagelig nederlag.

Spørsmålet blir hva som var de alternative utfallene? Det er mulig å tenke seg i hvert fall to.

Det første vil være at Norge fortsatte å kjempe, og stilte med hæren i et «hovedslag», som var det vanlige i kriger på denne tiden. Det ville nok så sikkert ført til norsk nederlag, og en union med Sverige uten de relativt likeverdige forhandlingene en hadde. Da er det lite trolig at Grunnloven ville overlevd. I stedet ville Norge blitt underlagt Sverige, og unionstiden mellom Norge og Sverige ville blitt helt annerledes og mye mindre gunstig for Norge. Det norske folkestyret ville ikke på langt nær hatt de samme forutsetningene for å utvikle seg gjennom 1800-tallet som det faktisk fikk. Det ville lignet mer på den svenske utviklingen. Sverige fikk som vi vet reelt parlamentarisk demokrati først mot slutten av første verdenskrig.

På den annen side kan det argumenteres for at dette også ville blitt utfallet dersom Christian Frederik og nordmennene overhodet ikke hadde kjempet i krigen i august 1814, og at den begrensede krigen hadde vært nødvendig for å redde Grunnloven.

Det andre og mer usannsynlige alternative utfallet av krigen

1. Sveriges grunnlov av 1809. Riksarkivet, Stockholm.

2. Carl 13.s ed til Norges grunnlov, bilag 242 til Stortingets forhandlingsprotokoll 1814. Stortingsarkivet.

3. Den gamle stortingssalen. Foto: Anne-Lise Reinsfeldt. Norsk Folkemuseum.

sommeren 1814 ville vært at Norge klarte seg så godt i krigen at Carl Johan og Sverige trakk seg ut – eventuelt under press fra stormaktene. I så fall ville det veldig fattige Norge måtte ha fortsatt sin uavhengige eksistens med en stor og fiendtlig nabo i øst. Dette ville vanskeliggjort den store moderniseringen av samfunnet – infrastruktur, demokratisering m.m. – som foregikk i ly av unionen helt frem til 1905. Med andre ord er det ikke gitt at en ærerik seier i 1814 ville være å foretrekke fremfor det som faktisk skjedde.

Den svensk-norske unionen

Det er verdt å merke seg den svensk-norske unionens løse karakter. Den var en løs union mellom to land som hadde felles konge. Kongen hadde hånd om utenrikspolitikken, som dermed også ble felles.

En del av den norske regjeringen – tre statsråder – var stasjoner i Stockholm for å være nær kongen. Resten av regjeringen satt i Christiania. Tilsvarende fulgte tre svenske statsråder kongen på hans få besøk i Norge. Den geografiske avstanden til kongen gjorde regjeringen og Stortinget enda mer uavhengig av kongemakten enn de ville vært med en aktiv kongemakt som var til stede i landet.

Ut over dette var det ikke felles unionelle organer. Begge land hadde fullt selvstyre – det var Stortinget som vedtok norske lover, disponerte Norges økonomiske ressurser osv. De to landene fikk radikalt ulik demokratisk, og økonomisk, utvikling gjennom unionstiden.

Det ble aldri heller gjort noe som helst forsøk fra svensk side på å påvirke Norge kulturelt, for eksempel ved å forsøke å innføre svensk (skrift)språk e.l.

GRUNNLOVSJUBILEET
1814-2014

Trykk og layout: Stortingets grafiske seksjon

Omslag: Grunnloven av 4. november 1814.

Foto: Vidar M. Husby, Stortingsarkivet.

Den Kongelige
Norges Riges
Grundlov,
givet
i Christiania den 17de
Maj 1814

den 17de Mai 1814 og nu, i Anledning
af Norges og Sveriges Riges Forening,
nærmere bestemt i Norges overordentlige
Storting i Christiania den 4de Novbr.
1814

1814